

KNJIŽNI FOND KAO ODRAZ DRUŠTVENO-KULTURNO-OBRAZOVNIH PRILIKA — NA PRIMJERU STRUČNO-ZNANSTVENE KNJIŽNICE MUZEJA SLAVONIJE

Znano nam je da je knjiga, posebice poveća zbirka knjiga što svaka od knjižnica ustvari jest, ovisna o društvenim, kulturnim i obrazovnim prilikama svog doba. Dakako i o gospodarstvenim odnosima, koje, međutim, u našem slučaju ne namjeravamo izdvajati, nego uvrstiti pod šire okvire društvenih prilika. Knjižnica sakupljačkim radom ostaje pravim dokumentom svog doba. Promatrajući stoga stručnim zanimanjem sadržaj nekog fonda, bivamo upozoreni na kulturno-povijesne vrijednosti koje ta cjelina nužno odražava.

Knjižnica je naslijeđe koje nam pokazuje kulturni stupanj naših prethodnika, bivših imalaca i korisnika, okvir njihovih prohtjeva, te kvantitet i kakvoću ispunjenja, dopuna i nadgradnji saznanja omogućenih i ponuđenih tom tiskanom riječju. Dužinski metri meko i tvrdo koričenih hrbata, iako u najvećem postotku tek neznatno korišteni, dragocjeni su izvori znanja uporabljivih gotovo na vijeke — suvremeniku tekućom, najnovijom i najneposrednijom obaviješću, slijedećem korisniku, posebice korisnicima slijedećih generacija kao štivo koje se prima s određenom distancom (što je, naime, vremenska odjeljitost od tog tiskanog teksta veća), no s povjerenjem u skup saznanja koja su bila i koja, ako su prava, ne preštaju mnogo gubiti na važnosti. Ukoliko ih, napokon, u posve rijetkim slučajevima, najnovija znanost i gotovo posvema prijeđe i nadvlada, koričenoj tiskanoj riječi ostaje vrijednost kulturno-povijesnog dokumenta, spomenika kakav je i svaki drugi takav, to jest produkt i odraz kreativnog, potentnog i djelotvornog intelekta.

Knjižni fond je odraz društveno-kulturno-obrazovnih prilika većeg vremenskog razdoblja u kojemu je bio u nastajanju — u idejnim začecima, sakupljačkim naporima popunjavanja i proširivanja, te i u slučaju kada je već bio zaključen, ali korišten. Svi ti utjecaji odraz su, naglašavamo još jednom, prilika prije, za vrijeme i, napokon, nakon nastanka knjižne zbirke.

100 godina Muzeja u Osijeku, od 1877. godine do danas, spomenikom su i knjižnom fondu koji je do tada intenzivno sakupljan. Knjižnica je, naime, osnovana de facto istodobno s Muzejom — 17. siječnja 1877. godine osječki je veletrgovac Franjo Sedlaković poklonio gradskoj općini svoju zbirku, sastojću se od

-
1. Povijesni pregled razvoja Muzeja u Osijeku do danas je najiscrpnije dala dr D. Pinterović: O razvoju osječkog muzeja, Osječki zbornik, 1958, 6, str. 7—22. Mnogobrojne priloge o Muzeju i Knjižnici Muzeja popisala je M. Malbaša: Bibliografija muzejskih radnika Slavonije, Zbornik slavonskih muzeja (Županja), 1969, 1.; te u novije vrijeme napisala sintetički prikaz — M. Malbaša: Muzeji, biblioteke i arhivi u Slavoniji i njihova povezanost, Muzeologija (Zagreb), 1975, 19, str. 100—113.

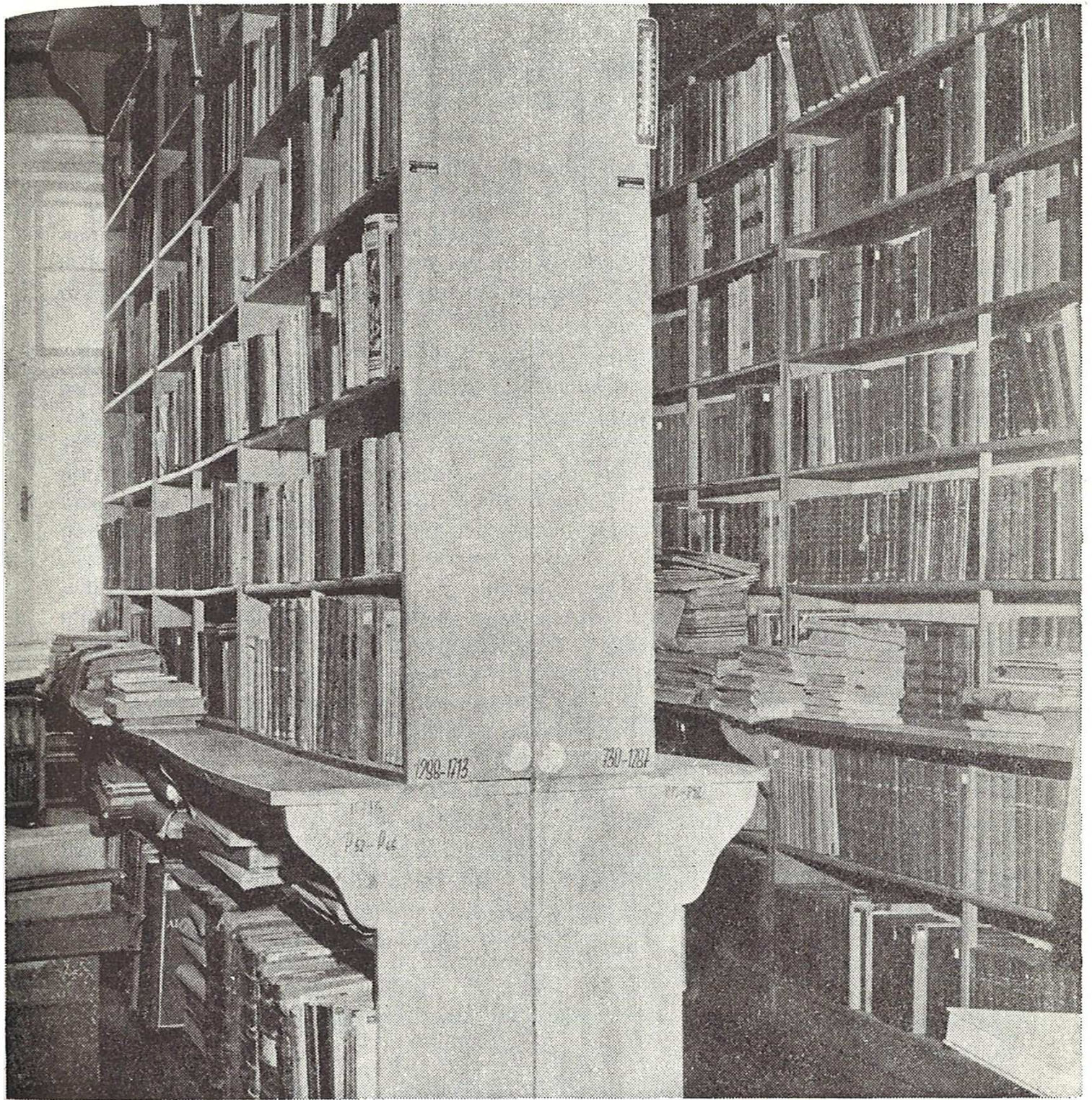
Vesna Burić, prof.
Muzej Slavonije, Osijek
Museum Slavoniens, Osijek

2200 komada novaca i medalja, numizmatičke stručne literature i zbirke oružja, uvjetujući taj dar osnutkom Muzeja. Zbirka je primljena 17. veljače 1877. godine uz odredbu da se ima smatrati temeljem Gradskog muzeja — čime je stvorena osnova i od kada stvarno i postoji Knjižnica Muzeja.¹ Količina knjiga i časopisa i nadalje je rasla, u prvom redu zahvaljujući brojnim poklonima Sedlakovića, Nubera, te drugih darovatelja. U prvo vrijeme bila je to ponajvećma arheološka i numizmatička literatura, tj. prateća literatura uz tadanji muzejski interes. Treba posebno naglašavati te darodavce, kulturne i obrazovne imućnije pojedince, muzejske mecene i ljubitelje knjiga, jer je zahvaljujući njima bio sakupljen i osnovni fond, i Muzeja i Knjižnice Muzeja. Osnivači Muzeja sakupljaju osim literature potrebne muzejskom radu također i stare knjige 17—19. stoljeća, naročito osječka i slavonska izdanja (koja nam djelatnost danas analizirajući materijal, daje odličan pregled stanja, problema i povijesti ovog područja.

Prva evidencija o posuđenim knjigama vođena je 1893—1936. godine, u vrijeme kada je kustos Muzeja bio profesor klasične filologije Vjekoslav Celestin. Njegovim trudom, rukovođenim dakako njegovim osobnim interesom, popunjena je muzejska Knjižnica stručnim djelima, pretežno numizmatičkom i arheološkom literaturom, te rječnicima i djelima opće kulture. U 1903. godini Nuber preporučava Celestinu nabavu 66 komada slavonskih kalendara tiskanih u Osijeku i Budimpešti, pa od tog doba seže zanimanje i svih kasnijih stručnih radnika da se sustavno prikupi, ili barem registrira sve ono što se tiska u Osijeku, od osječkog je autora, ili se odnosi na Osijek. Bio je tako udaren temelj Zavičajnoj zbirci Essekiana i Slavoniana, koje danas čine jedan od najbogatijih i najvrijednijih dijelova cjelokupnog fundusa odjela Knjižnice i Hemeroteke u Muzeju Slavonije. Iz tog vremena je i ideja o osnutku Hemeroteke. Upravo ovo insistiranje na sakupljanju lokalnog, područnog, nacionalnog i slavenskog — javlja se dakako kao kontrast i odraz društveno-kulturnih, to jest političkih prilika tog doba. Odraz je to ojačane i probuđene nacionalne svijesti u Austro-Ugarskoj Monarhiji na izdahu.

Poslije prvog svjetskog rata dolazi do kraće stagnacije u cjelokupnom razvoju Muzeja, budući da nisu izdvajana dostatna materijalna sredstva i kadrovski je Muzej godinama bio ograničen samo na jednog stručnog radnika (prof. Celestin). Upravo za zavičajne zbirke Knjižnice i Hemeroteke, prijelomna je bila godina 1929. kada je otkupljena gotovo kompletna zbirka Oskara Friml-Antunovića, bibliofila koji je svoje zanimanje usmjerio prvenstveno na osječka i slavonska izdanja.² Sakupljajući godinama sav tiskani materijal, raspoređujući ga u grupe i podgrupe, praveći iscrpne bilješke, Friml-Antunović želio je sastaviti što potpuniju građu za izradu bibliografije grada Osijeka. Materijal je nabavljao obilazeći imaoce knjižnica, oglašavajući da sakuplja i kupuje knjige tiskane u Osijeku, povezujući se s antikvarijatima u Zagrebu i Beču, javno tražeći i samo podatke o osječkim knjigama — tako da je uspio sakupiti veoma značajnu zavičajnu zbirku. Privredna kriza prisilila je Friml-Antunovića na prodaju zbirke te je poznati osječki povjestnik, tada u svojstvu gradskog zastupnika, dr Josip Bösendorfer, preporučio Gradskom poglavarstvu da kompletnu zbirku otkupi za Muzej. Zahvaljujući tako bibliofilstvu

2. (V. Celestin): Kup zbirke Oskara Friml-Antunovića, Narodna starina, 1929, 18. Biografski prilog o Friml-Antunoviću donosi M. Malbaša: Osječki bibliofil i bibliograf Oskar Friml-Antunović, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 18/1972, 1—2, str. 49—56.

Slika 1. Knjižnica kao cjelina-zbirka — Knjižnica Weissmann (osječki odvjetnik i bibliofil) — Snimio: Tvrtko Kralik

usmjerenom prema zavičajnoj građi, nesebičnim trudom pojedinca dospjela je tako u Knjižnicu zbirka raritetnih izdanja osječkih tiskara, gotovo sve osječke novine, kalendari, zatim plakati, osmrtnice, brojni i značajni sitni tisak, fotografije, i drugo, sve uz to još po posebnom sistemu imaoca razvrstano, popisano i djelomice obrađeno.

Vrijedno je spomenuti i bibliofila ing. Radoslava Franjetića, koji 1931. godine poklanja i prodaje knjige, dnevni i prigodni tisak.

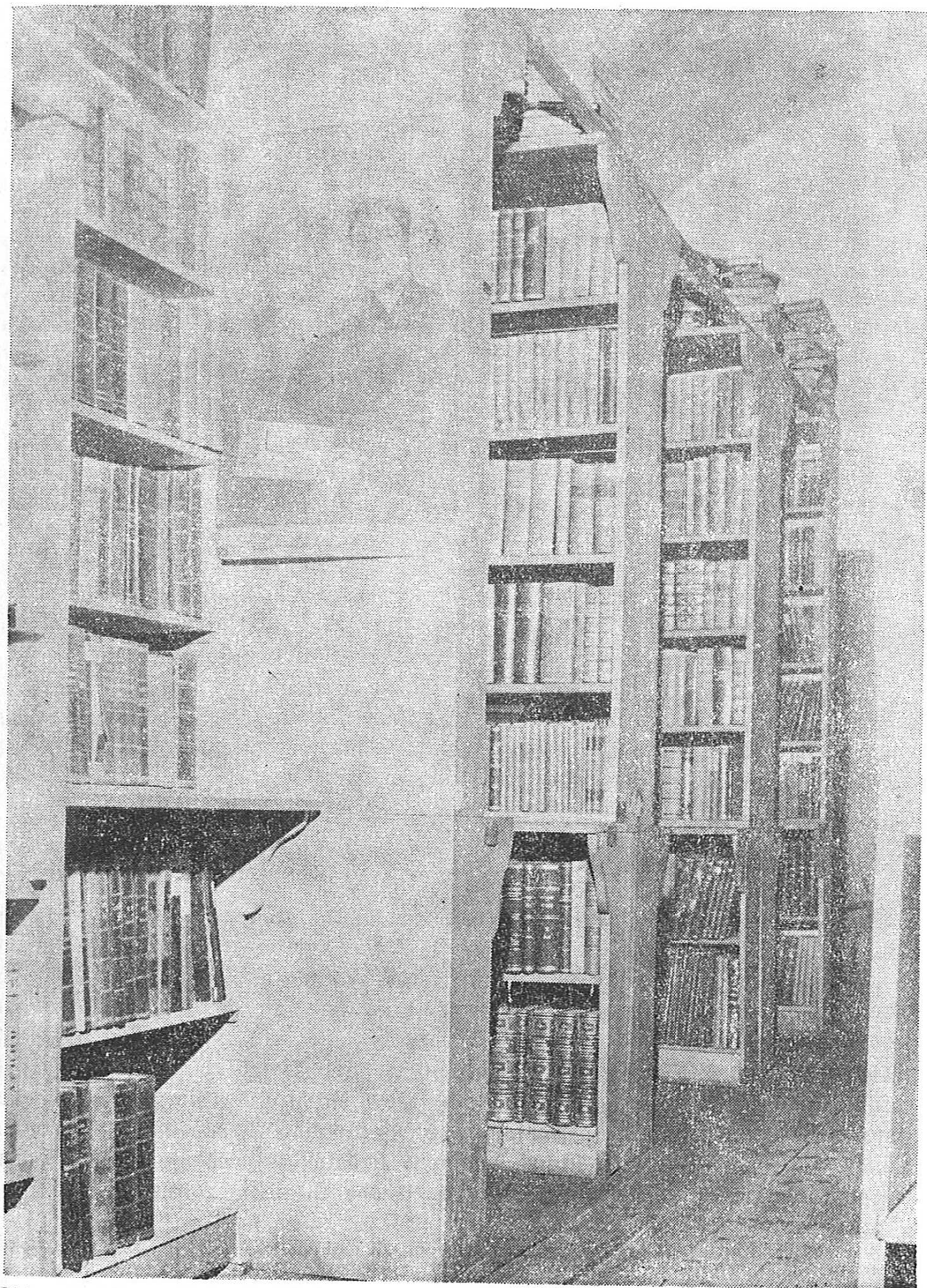
Od 1937. do 1941. godine direktor Muzeja dr Franjo Buntak, tada mladi i moderni znanstvenik, nastojao je Knjižnicu uvećati nabavom brojnih stručnih publikacija. Kulturno-obrazovne prilike zahtijevaju tu popunu fonda novijim djelima, to stručno usmjerenje.

Upravu Muzeja preuzima 1941. godine povjestnik i izvanredni član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dr Josip Bösendorfer. Upravo najvećim dijelom temeljena na fondu Zbirke Friml-Antunovića, izlazi 1942. godine Bösendorferova bibliografija *Divaldiana*.³ Kao već priznati znanstvenik, dr Bösendorfer je htio što prije ostvariti svoje planove o ekspanziji Muzeja. I sam je u svom radu bio suočen s teškoćama oko nabave znanstvene literature, pa je tako predlagao i govorio i o potrebi osnivanja gradske knjižnice u Osijeku. Primjer je to sazrelog znanstvenog potencijala koji nema dovoljno uvjeta za djelovanje — Bösendorferu je cilj da u okviru Muzeja stvori znanstvenu knjižnicu, usmjerujući fond na povijesnu i kulturno-povijesnu struku, kako bi se istraživači mogli znanstvenim radom baviti i u pokrajini. Imajući u vidu tu svoju namjeru, uspijeva 1941. godine nagovoriti osječkog odvjetnika dr Weissmann da pohrani i pokloni svoju knjižnicu od 4000 svezaka u muzejsku Knjižnicu. Weissmannova knjižnica, nastala dakako odrazom osobnog i obiteljskog zanimanja svog sabirača, sadrži pravničku literaturu, judaisticu, opće priručnike i leksikone, gotovo sva važnija periodična izdanja Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti do 1940. godine, zatim povijesnu i kulturno-povijesnu literaturu, literaturu o povijesti-umjetnosti i umjetnom obrtu, nešto beletristike. Veoma su dakako zanimljiva i raritetna osječka i slavonska izdanja, te ova zbirka kao kompletna privatna knjižnica i cjelina predstavlja vrijedni kulturno-povijesni spomenik. Dolaskom takove jedne kompletne knjižnice u dotadanji knjižni fond, obogaćen je moderniji dio Knjižnice Muzeja.

Odracom nesretnih političkih prilika, 1941. godine također su u Knjižnicu Muzeja bile deponirane i knjige konfisciranih ili napuštenih jevrejskih i srpskih čomaćinstava, čega je dio, prema traženjima, vraćen 1945. godine.

Od 1943. Knjižnica dobiva za stalnog voditelja stručnog radnika — dr Danicu Pinterović, dotadanjeg bibliotekara Ženske realne gimnazije (ona započinje stručnim sređivanjem zbirke, te uvodi katalog s trostrukom kartotekom). Posredovanjem dr Pinterović, za okupacije smještena je na pohranu u Knjižnicu vrijedna Knjižnica Ženske realne gimnazije, koja je sadržavala i preuzeti stari fond ukinute Klasične gimnazije (Knjižnica je morala biti iseljena jer su Nijemci rekvirirali zgradu Ženske realne gimnazije). Noviji dio navedene knjižnice vraćen je 1945. godine Ženskoj realnoj gimnaziji, dok je stariji zadržan i uvršten kao posebna cjelina u Knji-

3. J. Bösendorfer: *Divaldiana u Osijeku*, Osječki zbornik, 1942, 1.

Slika 2. Gimnazijska knjižnica izdvojena posebnim signaturama i smještajem u cjelinu — Snimio: Tvrtko Kralik

žnicu Muzeja. Upravo po ovom, iako samo starijem dijelu Gimnazijske knjižnice, ogleda se »kulturno značenje Osijeka u prošlosti i sadašnjosti«,⁴ jer sija bogatstvom i raznovrsnošću, širinom zanimanja i upućenošću, onovremenom suvremenosti. U Muzeju su zadržana mnoga vrijedna djela koja zbog svoje starosti ne mogu više služiti kao suvremeni priručnici u jednoj školskoj knjižnici, dok muzejskoj knjižnici predstavljaju naprotiv dragocjene priručnike i literaturu za svakovrsna povijesna i kulturno-povijesna proučavanja.⁵ Dugovjeko osječko školstvo pratilo je pomno — što se sve odražavalo u knjižnom fondu — školske propise, zakone, primalo brojne izvještaje, stručnu periodičnu literaturu. Posebno je bilo prijemčivo za sva nova saznanja, pretplaćeno na vodeće onovremene časopise svih struka zastupanih u školi. Vrijedna zbirka mnogih rječnika i priručnika, brojna klasična literatura, domaća književna djela i časopisi, te priručnici iz opće kulture — sve to danas pokazuje i odražava obrazovni stupanj nastavnog osoblja koje je takav fond kreiralo, ali i njihovih učenika koji su se svom tom bogatom i raznovrsnom literaturom mogli služiti.

Poslije 1945. godine u Knjižnicu Muzeja dopremljene su posredstvom Komisije za spašavanje kulturno-historijskih vrijednosti (KOMZE) knjižnice nekih ustanova koje su novim državnim uređenjem ukinute. Pretežno je tako stigla brojna pravnička, gospodarstvena, financijalna literatura — Knjižnice Gradskog načelstva, Trgovačko-obrtničke komore, nekih banaka i drugih. Budući da u gradu Osijeku još uvijek nije postojala javna gradska knjižnica, nego tek Gradska knjižnica uključena u Muzej kao odjel, sav se knjižni fond iza rata i nadalje slijevao upravo u muzejsku Knjižnicu. Prema arhiviranim spisima iz 1946. godine na primjer — sačinjen je popis knjiga iz kuće Povischil, zapisnik o procjeni knjiga i stilskog pokušaja Gustava Rajznera, dostavljene su izabrane knjige iz Muške gimnazije u Osijeku, potvrđen je primitak propagandnih njemačkih knjiga iz Desatičine 21, potvrđen je primitak 201 knjige Gradskog muzeja UTB-i.⁶

Posredstvom KOMZE spašene su i dopremljene u Muzej i dvije feudalne knjižnice. Našička knjižnica nije velika jer je samo srazmjerno manji dio knjiga spašen.

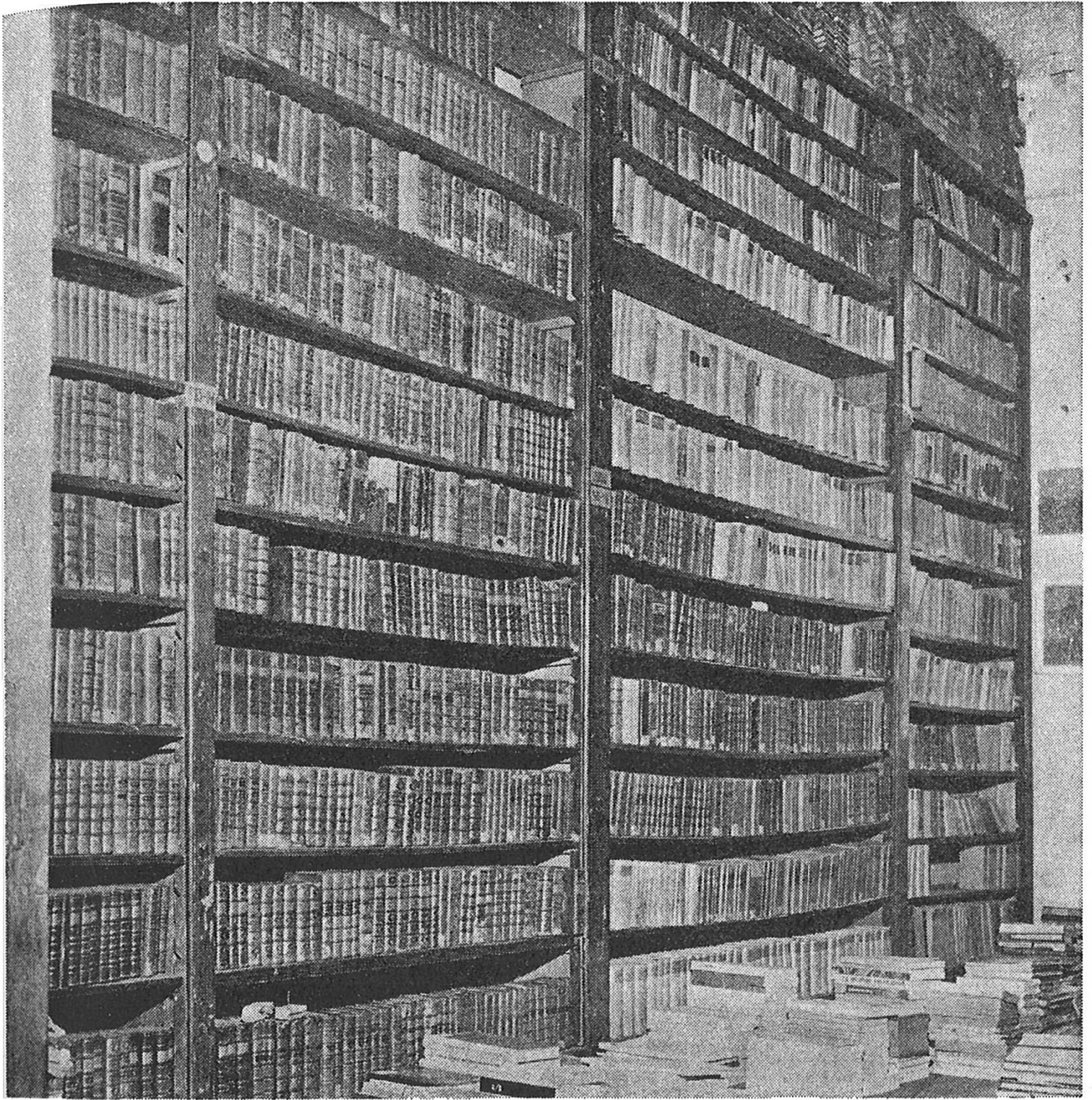
Valpovačka knjižnica Prandau-Normann broji oko 9000 svezaka. Stariji dio sakupio je bibliofil grof Prandau, a sadrži kao odraz zanimanja vlasnika starija izdanja 16—18. stoljeća, mahom klasične literature, zatim knjige feudalne tematike — reprodukcije, plemićke almanahe, heraldičku literaturu, knjige o lovstvu i konjogojstvu, kazališnu literaturu. Noviji dio sakupljen od grofova Normann sadrži tadanju njemačku, francusku i englesku periodiku do 1914. godine, umjetničke i zabavne časopise oko prijelaza stoljeća. Kao cjelina, ta nam zbirka vjerno donosi profil zanimanja slavonskog plemstva, te odražava široki dijapazon naše slavonske aristokracije usmjeren ipak više na humanističke probleme i zabavu. U Knjižnici su sakupljeni i vrijedni stari ex librisi (zanimljiv podatak za praćenje kolanja jedne knjige), lijepi uvezi, te raritetna rukopisno-tiskana Glazbena zbirka.⁷

4. K. Firinger: Kulturno značenje Osijeka u prošlosti i sadašnjosti, *Život i škola* (Osijek), 4/1955, 4—5, str. 10—13.

5. V. Burić: Gimnazijska knjižnica (rukopis)

6. Redom spisi iz Muzeja Slavonije, 1946, br. 128, 387/696, 720, 8. VIII, 6. XI.

7. Spis 1946, br. 679 — Prijenos biblioteke obitelji Normann iz Valpova.

Slika 3. Knjižnica Prandau — Normann (posebna cjelina omedena signaturama)
Snimio: Tvrtko Kralik

U Knjižnici Muzeja također su i ostaci stare Franjevačke gimnazijske knjižnice, te Kapucinske knjižnice. Shodno njihovim prvotnim imaćima, sadrže teološku, danas zastarjelu literaturu.

Muzeji su oduvijek mnogo vrijednog materijala dobivali individualnim, često samo malim poklonima jednog ili dva komada nekog zanimljivog predmeta ili dokumenta, koji su, međutim, uklapajući se ili dopunjujući neki niz, dobivali na vrijednosti. I Knjižnica je tako, prema već ranije navedenom, fond popunjavala i darom. Muzej je i javno oglašavao da prima takove individualne darove, pa tako npr. u osječkom dnevniku Glas Slavonije nalazimo propagandne tekstove, s pažljivim bilježenjem svakog darodavca poimence i točnim opisom darovanog: »Da bi se sačuvali kulturno-historijski spomenici za sva odjeljenja Državnog muzeja u Osijeku, pokrenula je uprava muzeja akciju za sakupljanje svih kulturno-historijskih predmeta, koji mogu da posluže svojoj svrsi najbolje onda, ako su spremljeni u muzeju, gdje služe naučnoj svrsi i obrazovanju posjetilaca. U prvoj polovici 1947. godine primio je Državni muzej u Osijeku niz kulturno-historijskih spomenika od mnogih pojedinaca. Gustav Burijan iz Valpova poklonio je 14 knjiga i različitih časopisa, dr Kamilo Firinger... i knjigu o historijskim kostimima, Marija Jobst »Pallas-Leksikon« u 8 svezaka i 4 stare knjige..., a prof. Rudolf Stielerov Atlas iz 1869. godine« (navodimo samo darove knjižnog fonda, op. a.).

»Osim ovih darova pojedinaca, dobio je Državni muzej u Osijeku i zbirku hrvatskih narodnih ornamenata iz Ministarstva prosvjete, III i IV svezak Hrvatske enciklopedije od Nakladnog zavoda Hrvatske, četiri sveska Etnološke biblioteke od Zagrebačkog Etnografskog muzeja, izvještaj stare vinkovačke gimnazije štampan u Divaldovoj tiskari u Osijeku godine 1830. i još jednu knjigu od varaždinskog muzeja kao i u četiri posebna otiska o arheološkim predmetima od dr Zdenka Vinskoga iz Zagreba.«⁸

Naveli smo iscrpno prinove prvog polugodišta jedne od poratnih godina, jer se sličnom količinom raznovrsnog sadržaja popunjavao knjižni fond svakog polugodišta, sve do danas.

U ratnim godinama Hemeroteka se izdvaja u posebni odjel Muzeja dolaskom prof. Ivana Medveda za bibliotekara i kustosa. Nakon dugogodišnje pedagoške prakse on se sa žarom latio osnivanja i uređenja Hemeroteke, nastojeći od nje stvoriti bibliografski i dokumentacijski centar Muzeja. Marljivo je sakupljao i zadnji papirić koji se u bilo kojem vidu odnosio na Osijek ili Slavoniju, te sve sortirao prema svom, pažljivo razrađenom sistemu. Obilazio je čak i »Osječku stanicu za otkup otpadaka«, da bi za Hemeroteku npr. pronašao berlinsko izdanje Marxa iz 1946. godine ili Cepelić-Pavićevu spomenicu Strossmayera, što između ostalog nalazimo na jednom njegovom popisu iz 1948. godine.⁹

Knjižnica se, inače, osim darom, dopunjavala i nadalje otkupima pojedinih zbirki. Prvi dio Zbirke inženjera Radoslava Franjetića otkupljen je 1931. godine, drugi dio u nekoliko sanduka otkupljen je 1. kolovoza 1948. godine za 25000 dinara.¹⁰ Bilo je i ostalih muzejskih predmeta, ali najviše knjižnog materijala — kla-

8. x: Državni muzej u Osijeku obogaćuje se brojnim darovima, Glas Slavonije, 1947, 687.

9. Spis Knjižnice, 12. VII 1948.

10. Knjiga nabava, 31. XII 1948, str. 48—57, br. 105.

Slika 4. Zavičajna zbirka »Essekiana«, knjige 1919—1940. (kronološki razmještaj osnovne zbirke) — Snimio: Tvrtko Kralik

Slika 5. Stručna knjižnica Muzeja Slavonije — domaća i strana periodika dobivena zamjenom za Osječki zbornik — Snimio: Tvrtko Kralik

sičnih djela, općih priručnika, starih rječnika, stručnih knjiga, lokalnih izdanja i dr.

Sto godina stari fond Knjižnice sadrži u sebi brojne vrijednosti koje nisu dovoljno poznate, nisu izdvojene, ili se o njima trenutno ne vodi računa. Od postojanja ove stoljetne zbirke važio je običaj da svaki domaći autor pokloni s posvetom Knjižnici svako svoje djelo, bilo da je tiskano u Osijeku ili gdje drugdje. Takove darove trebalo bi možda jednog dana izdvojiti iz ostalog fonda, pa bi takova jedna zbirka najbolje odražavala zanimanje i duhovne napore čitavog proteklog stoljeća. Bila bi to onda ujedno i bibliografija većeg broja ljudi koji su zaista intenzivno vezani uz Osijek.

U Knjižnici koja inače sada broji oko 70000 svezaka, ima još i mnogo neobrađene i nerazvrstane građe (naročito sitne). Iz takove je građe npr. Marija Malbaša prepoznala povodom priprema proslave Prvog radničkog društva Jugoslavije u Osijeku, njihovu društvenu knjižnicu, obradila je, posebno smjestila i objavila o njoj podatke.¹¹ A 1978—1979. godine, suradnjom stručnjaka Glazbenog zavoda Ladislava Šabana i Zdenka Blažekovića iz Zagreba, izdvojen je i stručno obrađen sav glazbeni fond Knjižnice, te je nakon razrade stručnog rasporeda formirana Glazbena zbirka Knjižnice Muzeja Slavonije. U začetku su i Zbirka rukopisa i Diskoteka, Zbirka mikrofilmova i Grafička zbirka — što sve po širini i raznovrsnosti materijala, najbolje samo objašnjava današnje potrebe, vrste sabranog fonda i zanimanja novih korisnika.

Danas se priručni knjižni fond popunjava pretežno zamjenom za Osječki zbornik (1942, 1 — 1975, 16). Pod vodstvom Malbaše koja je za bibliotekara došla 1951. godine, muzejska je Knjižnica daleko prerasla okvir priručne muzejske knjižnice i izrasla je u posebni odjel Muzeja Slavonije. Malbaša je 1955. godine započela sa spomenutom, organiziranom zamjenom publikacija sa srodnim ustanovama u zemlji i inozemstvu. Taj sistem je danas praktički jedini način popune suvremenog fonda, široko razrađen na oko 400 ustanova i organizacija u zemlji, te isto toliko u inozemstvu, tako da u reciprocitetu daje nekoliko puta veći materijalni efekt. Literatura koja stiže zamjenom bila bi inače zbog svoje velike materijalne vrijednosti nedostupna Knjižnici Muzeja, koja nema sredstava ni za kakove nabavke (kupuje se tek nekoliko primjeraka stručne literature godišnje, samo onih grana znanosti koje Muzej zastupa u svojim odjelima). Zamjena je, doduše, potpuno stihijsko nadopunjavanje fonda uvjetovano izdavačkim potencijalom, zanimanjem i intencijama pošiljalaca, ali koje ujedno i prisilno širi interese i vidokruge. Tek razvijenijim otkupom, a ne samo malobrojnim nabavama, knjižni bi se fond mogao usmjeravati prema potrebama korisnika i muzejskih stručnjaka, te radu pojedinih odjela Muzeja.

Dio knjižnog fonda, kao što smo već napomenuli, tijekom djelovanja Knjižnice popunjavan je darovima, a i ostavštinama. Iako niti to nije željeni, usmjereni način popune fonda, važno je istaći konzervatorski aspekt takove popune, to jest, da je to sakupljanje i spašavanje starijih i novijih knjiga koje su često drugima balast, a u Knjižnici sredene i obrađene predstavljaju neophodnu lite-

11. M. Malbaša: Knjižnica Radničkog obrazovnog društva u Osijeku, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 14/1968, 1—2, str. 109—114.

Slika 6. Izložba Knjižnice i Hemeroteke — »Divaldiana« — razmah tiskarstva u Osijeku« (dio eksponata s onovremenim predmetima umjetničkog obrta u Muzeju Slavonije) — Snimio: Ljubomir Šarić

raturu ili knjižno blago. Iako naoko nevažne, mogu služiti za prikupljanje građe za proučavanje kulturnih i drugih utjecaja i djelovanja u ovom kraju, kao i obrazovnog stupnja generacije koje su te publikacije nabavljale za svoje potrebe.

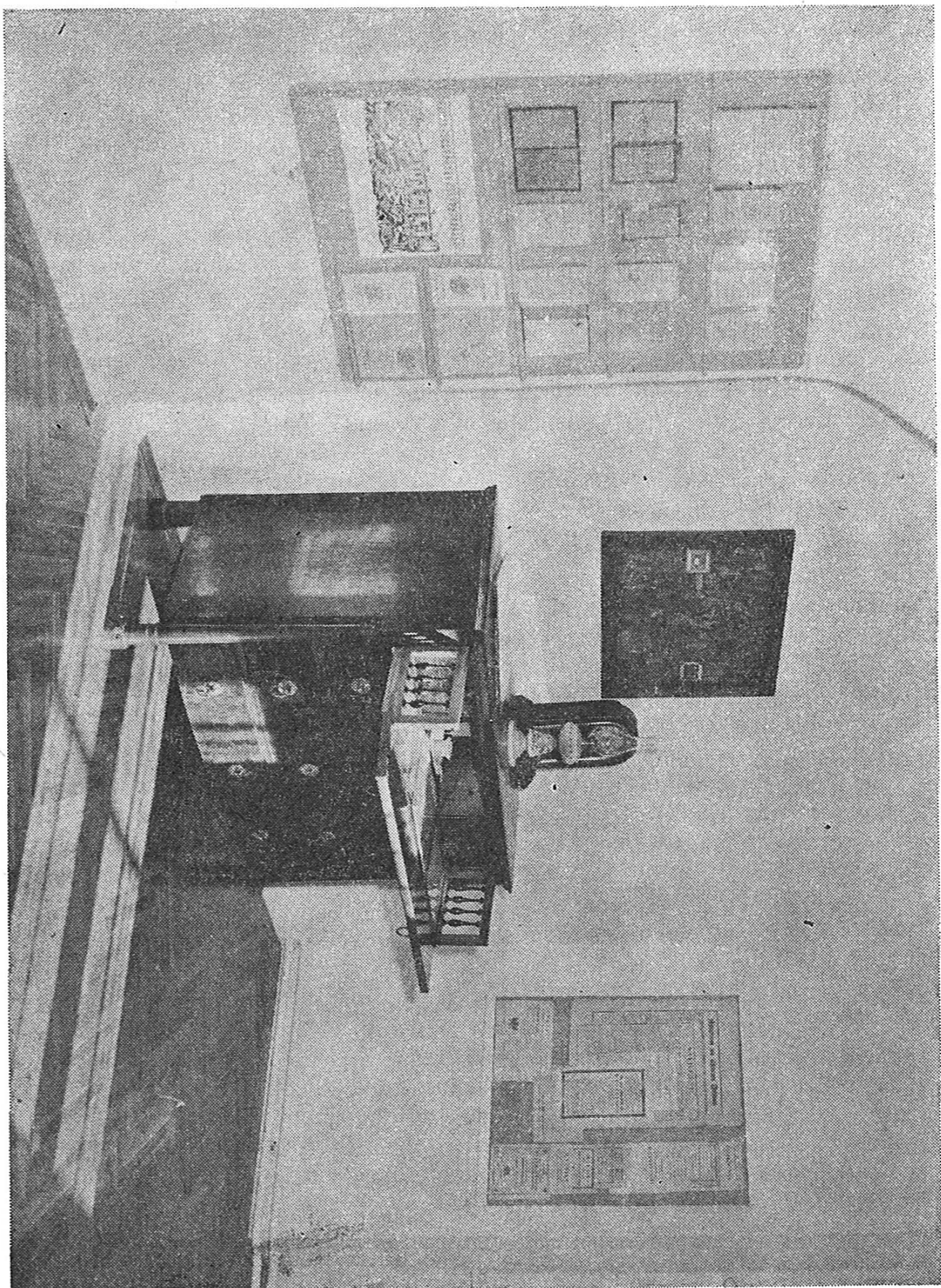
Zavičajna zbirka »Essekiana« već gotovo od nastanka Knjižnice, popunjava se obaveznim primjerkom osječkih tiskara i izdavača. Važno je napomenuti da za obavezne primjerke koji se dostavljaju ne postoji nikakova zakonska obaveza, već da je upravo takova jedna dobrovoljno preuzeta obaveza domaćih tiskara potvrda vezanosti Osječana uz svoj grad, te pravilnog razumijevanja potrebe da se sada sabire sve ono što već danas pokazuje naš društveni i kulturni profil, a bit će nezaobilazni skup podataka za bilo kakova proučavanja u budućnosti.¹²

Knjižnica Muzeja Slavonije je kao odraz društveno-kulturno-obrazovnih prilika proteklog stoljeća danas najbogatija zbirka stručno-znanstvenog fonda humanističkog usmjerenja sjerevno od Zagreba. Posebnu vrijednost djelovanju Knjižnice predstavlja današnji široki krug njenih korisnika. Osijek je 1975. godine pre-rastao u sveučilišno središte, te bivši srednjoškolski i uži stručni krug korisnika prerasta u studentski, profesorski i širi krug znanstvenih radnika korisnika. Kako čitava Slavonija nije imala znanstvene knjižnice, a Muzejska knjižnica je najstarija, vršila je ona svo vrijeme i više funkcija znanstvene knjižnice (danas imamo još i fakultetske, institutske, te od 1961. godine Odjel obaveznog primjerka Gradske knjižnice (samostalno osnovane 1955. godine). Knjižnica Muzeja Slavonije ima danas vrijedni znanstveni dio fonda povijesno-kulturno-društvenog aspekta osposobljen za potpuno korištenje, stručno vodstvo, te već tradiciju stručnog i znanstvenog rada — izrada stručnih i znanstvenih rasprava, bibliografija, postavljanje izložbi, informativna služba i dr.

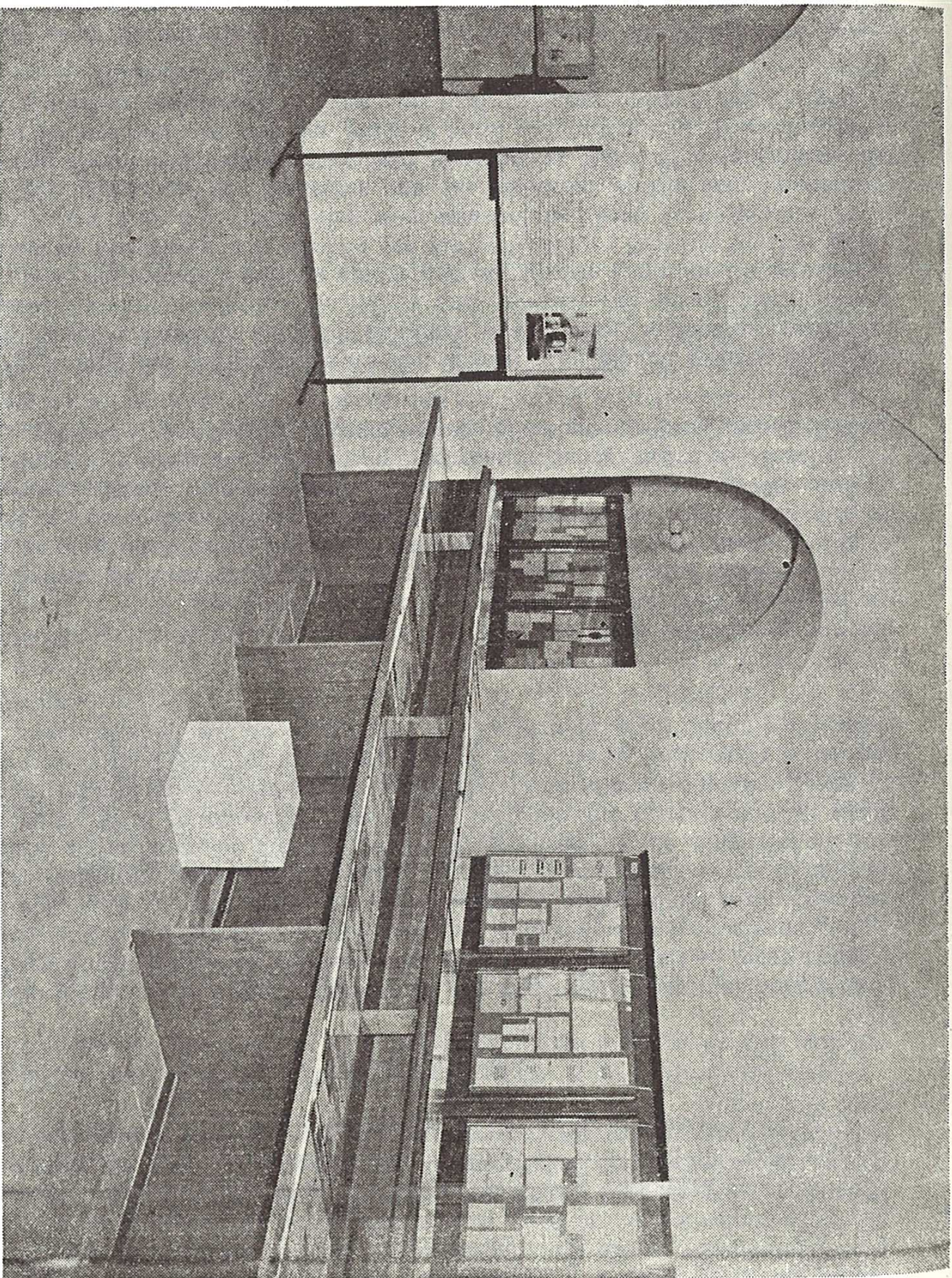
Dio knjižnog fonda su i prave muzealije, koje i dalje, osim prezentacije, daju stalne povode za otkrivanje nečeg drugog — što ima prvorazredni značaj za proširivanje izvora znanstvenih informacija ne samo u povijesti nego i o budućnosti našeg područja. Danas, kada su muzeji tretirani i kao znanstveni dokumentacijski centri za svoja područja rada, djelovanje određenih struka i vremenskih razdoblja, te određenih lokaliteta, vizualno se realiziraju i u muzejskom materijalu¹³ — u ovom slučaju ne u stalnom postavu, jer za njega nema prostornih uvjeta, već itekako dobro na svakogodišnjim tematskim izložbama Knjižnice ili Hemeroteke. Time i svi bivši odrazi i akumulirani utjecaji i danas dolaze do korisnika i djeluju na njih, usmjereni tek stručnim radom obrađivača i postavljača izložbe, ili pak piscem stručnog priloga. Krug utjecaja i odraza tako se zatvara na pravi način.

12. V. Burić: Zavičajna zbirka »Essekiana«. Saopćenje na seminaru »Koordiniranje istraživačke djelatnosti i zavičajnih zbirki«. Pečuh, 1979 (zbornik saopćenja u tisku).

13. prema B. Šulc: Muzejske zbirke kao izvor naučnih informacija za povijest svoga kraja, Muzeologija, 1975, 19, str. 114—122.

Slika 7. Izložba »Divaldiana — razmah tiskarstva u Osijeku« — (plakati, izvještaji, proglassi), autor i postav Vesna Burić — Snimio: Ljubomir Šarić

Slika 8. Izložba Knjižnice i Hemeroteke — »Osječka izdavačka djelatnost, 1945—
1980«, autor i postav Vesna Burić (prizemlje Generalatske vojarnje) — Snimio:
Ljubomir Šarić

DER BÜCHERFOND ALS WINDERSPIEGELUNG DER GESELLSCHAFTLICHEN,
KULTURELLEN UND BILDUNGSVERHÄLTNISSE — AM BEISPIEL DER FACH-
WISSENSCHAFTLICHEN BIBLIOTHEK DES MUSEUMS SLAWONIENS

Zusammenfassung

Die Bibliothek in ihrem Entstehen, in der Organisation und der Sammeltätigkeit ihres Schöpfers bleibt ein dauerndes Dokument ihrer Zeit — was natürlich von den gesellschaftlichen, kulturellen und Bildungsverhältnissen dieser Zeit abhängt, aber auch von den Wirtschaftsbeziehungen. Die Bibliothek ist ein Erbe das uns den Kulturgrad unserer Vorgänger, der Besitzer und Benützer zeigt, den Umfang ihrer Anforderungen, die Qualität der Erkenntnisse die die angebotenen Texte ermöglichen. Dem Zeitgenossen wird so die laufende, die neueste und die unmittelbarste Information gegeben, den folgenden Generationen sind die Texte die schon eine bestimmte Distanz anzeigen, und wenn diese Texte auch schon veraltet sind, behalten sie den Wert und die Bedeutung eines kultur-historischen Dokumentes.

Die Bibliothek des Museums Slawoniens ist de facto gleichzeitig mit dem Museum 17. I 1877. gegründet worden — mit der Donation dem Magistrat der Stadt Osijek des Grosskaufmannes Franjo Sedlaković die aus 2.200 Münzen und Medaillen, numismatischer Literatur und einer Waffensammlung bestand. Die Bibliothek wurde in der Folge hauptsächlich mit Geschenken ergänzt die den damaligen musealen Interessen entsprachen — d.h. mit archaeologischer und numismatischer Fachliteratur. Die Donatoren waren durch mehrere Dezenien kulturelle gebildete vermögende Einzelpersonen, Museumsmezenen und Bücherliebhaber.

An Anfang des Jahrhunderts werden unsere alten Bücher gesammelt — und gerade dieses insistieren auf dem Sammeln des lokalen, regionalen, nationalen und slawischen tritt natürlich als Reflex und Kontrast der gesellschaftlich-kulturellen, bzw. politischen Zustände dieser Zeit der letzten Tage der Österreichisch-Ungarischen Monarchie auf. Wichtig ist das viel spätere Resultat solcher Bemühungen — der Kauf der bibliophilen Heimatsammlung Oskar Friml-Antunović's im Jahre 1929. Die Leiter des Museums und der Bibliothek setzen sehr intensiv die Ergänzung dieser Weimatsammlung vort (Geschenke, Kauf, Pflichtexemplare der Osieker Druckereien), so das der gesamte Fond von Anfang der Drucktätigkeit in Osijek his heute gesammelt ist (was auch die bibliographische Bearbeitung ermöglichte — Bösendorfer, Malbaša).

Dr. Josip Bösendorfer, als Direktor und bedeutende Wissenschaftler kannte die Schwierigkeiten mit der Beschaffung wissenschaftlicher Literatur, und darum sammelte er und realisierte mit Dr. Danica Pinterović (1943—1951) zuerst die städtische Bibliothek innerhalb des Museums, und später der reiche selbständige Abteilung der Bibliothek in Museum. Im Laufe des Krieges und in den Nachkriegs-

jahren gelangten durch ihre Bemühungen sehr verschiedenartiger Bücherfond aus Privatbibliotheken, sowie Bibliotheken verschiedener Vereine und Institutionen in die Museumsbibliothek (da keine andere, öffentliche Bibliothek in Osijek bestand). Besonders wertvoll sind so die juridisch-bibliophile Bibliothek Dr. Weissmann's ferner die Bibliothek des gewesenen klassischen Gymnasiums, die typisch feudalen Bibliotheken der Grafen Pejačević aus Našice und Prandau-Normann aus Valpovo und andere.

Die Hemerothek wird von prof. Ivan Medved im Jahre 1948. ausgesondert, mit dem Ziel daraus eine bibliographische- und Dokumentationsabteilung zu schaffen.

Aus dem Bücherfond der heute cca 70.000 Bände zählt, werden suczeseive besondere Sammlungen ausgesondert — die Bibliothek des ersten Arbeitervereines in Osijek, die Musikaliensammlung, die Handschriftensammlung, Graphische Sammlung, Ex libris Sammlung und andere — wass an und für sich die heutigen Bedürfnisse, die Art des gesammelten Fonds und das Interesse der heutigen Bibliotheksbenützer beleuchtet. Unter der Leitung von Prof. Marija Malbaša (1951—1967) übersteigt diese Bibliothek den Rahmen einer fachlichen Musumshandbibliothek und hat sich noch mehr entwickelt in eine selbständige Abteilung des Museums — besonders auch mit einem organisierten Bücheraustausch für Osječki zbornik (seit dem Jahre 1955. mit In- und Ausland) womit der Fond der Fachliteratur mit Publikationen der im Museum vertretenen wissenschaftlichen Gebiete reich ergänzt wird. Auch heute wird der Fond mit Geschenken erweitert — wass auch eine konservatorischen Aspekt hat, und die Heimatsammlung mit dem Pflichtexemplar der Osieker Druckereien.

Die Bibliothek des Museums Slawoniens ist heute die reichste Sammlung faschwissenschaftlicher Fonde humanistischer Richtung in Croatien nördlich von Zagreb (seit der Gründung der Universität in Osijek im Jahre 1975. hat sich die Zahl der Benützer vergrössert). Ein Teil des Fondes stellen echte Musealien vor, die wir auf den alljährigen thematischen Ausstellungen Abteilungs Bibliothek ausstellen. Damit kommen die früheren Reflexe und angesammelten Einflüsse auch heute zum Ausdruck und wirken auf den Benützer ein, gerichtet durch die Facharbeit des Autors der Ausstellung oder des Autors des Fachbeitrages. So wird der Kreis der Einflüsse und der Widerspiegelungen auch heute auf die richtige Weise geschlossen.